

A KISÖRÖKÖS

Rójuk a szántásokat. A földet belepte a friss hó. Egy-egy nyúlcsapás jelzi csak, no meg itt-ott a szélfúttá magaslatokon a rozsvetések gyenge levelei, hogy az élet nem mozdulatlan, csak eltakarja a hó.

Rójuk a szántásokat s, kavarognak bennem a régi idők emlékei, amelyek megidézéséhez hangulatos zenét szolgáltat a csizmánk alatt nyikorgó hó.

Eddig két faluban fejeztük be a szervezést. Úgy indulunk minden házhoz, mint nagy csatába. Még pedig olyanba, amelyben a végső győzelem biztos. Világos a harc kimenetele, csak azt nem tudni, meddig tart az ütközet.

Húzzák az időt. Elmagyaráztatják a munkaegységet, a háztájit és a közös alapot is. Pedig jobban ismerik mint mi, hiszen amióta elkezdődött a tömeges szervezés, azóta a házaknál a katekizmus mellett tartják az alapszabály-tervezetet, csak éppen többet forgatják, olvassák, vitatják családon belül és a szomszédok is egymás között, mint az imádságos könyveket.

Rójuk a szántásokat. Csizmánk alatt nyikorog a fagyos hó, és bánt bennünket a rossz-szájú híresztelés, amely szerint az agitálók minden beszervezett paraszt után „fejpénzt” kapnak. Táskánkban tavalyi avas-szalonna, friss kenyér és vöröshagyma. Jó lenne a meleg étel, de napjában legfeljebb csak egyszer jutunk hozzá.

A Dombalji-tanyához vesszük az utat. Eddig háromszor jártunk itt. Csak a kutya fogadott bennünket csaholva. Mindent zárva találtunk.

Észrevesz bennünket a kutya és ugat. Összenézünk, csakhogynem káromkodunk. Bizonyára megint nem találunk senkit...

Az udvar tiszta, rendes. A kutya futkos, ameddig a drótra akasztott karikás lánc engedi. Szerencsénk van! A tornácra ajtó nyílik és kucsmás férfi jelenik meg. Köszöntjük egymást. Nem hivatjuk magunkat, úgy teszünk, mint régi ismerősök, igyekszünk minél gyorsabban beljebb kerülni, mert nagyon harapós az idő.

— Üljenek le — mondja a férfi.

Hangja a gyermek és a felnőtt határán játszik szüntelenül.

— A gazda? — kérdezem.

— Attól függ? — válaszol kérdéssel.

— Hát a gazda?

— Pesten van. Szóval Pesten is, meg itt is.

— Kétlaki?

— Nem. Egy. Könyvelő Pesten...

— Maga a fia?

— Nem. Én a kisörökös vagyok.

Kihúzza magát a legény, mint valaha leventében volt szokás, ha nagy ember nevét említették. S az idő is valahol akkoriban szakadhatott meg a tanya felett.

Tartása büszke, szinte kihívó. Nem ül le, hanem helykén, zsebredugott kézzel hintáztatja magát a konyha tégláján.

— Mióta van itt?
 — A hetedik tavaszom lesz a következő.
 — Gyakran hazajár a gazda?
 — Van úgy, hogy évenként egyszer. Takaruláskor. Megbizik, én meg nem csapom be...
 — Mennyi a föld?
 — Hat. Elég jó. Két kateszteri alma is közte.
 — Fiatal még...
 — Tizenhét? — kérdez közbe társam.
 — Tizenkilenc! — mondja kissé sértődötten a legény, és újból hintáztatja magát.
 — Asszony van-e már? — kérdezzük mosolyogva.
 — A háznál nincs. De úgy különben akad. Az ember hol az egyik, hol a másik embert megsajnálja és kiségti...

Kamaszos dicsekvéssel történetet mesél, amelynek másik szereplője egy harminc éves meddő asszony. Éve is elmúlt, hogy először halt vele, s azóta gyakran idejáromat, ha az ura távol van a háztól. Vicces közbeszólások fellazítják az előbbi feszültséget.

— Hol hagyta abba az iskolát? — kérdezem.
 — Az ötödiknél. Azaz, hogy azt még kijártam. Akkor hozott ide az apám, aztán Sós úrral megkötötte az egyezséget...
 — Miféle egyezséget?
 — Hát, hogy itt maradok kisürökösnek.
 — Hogyan van az?

— Nem különösebb... Ruha, ellátás és ha meghal Sós úr, az enyém lesz minden. Szóval ebben egyeztek meg. Megalkudtak. Gyorsan ment... A Sós úr apám tenyérebe csapott és kész volt.

Mereven figyelünk. A tűzhelyen akácrozse pattog, s mintha ventilátor csapkodna, úgy hullámozik felénk a meleg. A legény egyik lábáról a másikra áll, felváltva éppen csak rogyasztja térdeit...

Meg kell törni ezt a némaságot.

— Már tájékozódott ugye? — kérdezem.
 — A szövetkezet ügyében?... Az nem érdekel! Azaz, még nem az enyém a föld. Azt vihetik, de engem nem! — Ideges lesz az arca és ügyetlenül cinikus grimaszt erőltet.

— Megmondta a Sós úr, hogy én nem rendelkezem. Vele intézzék! — lebiggyeszti szájaszélét, kitarja kezeit, mintha azt mondaná mozdulatával „részemről befejeztem!”

Összenézünk. Szemünkben egy a gondolat, „értelmes legény, s ha már az idő itt is felejtette, nekünk nem szabad itt hagyni”.

Jóideig tart az érvek csatája. Már-már enyhülni látszik az arca. A mondatok betörnek érzéseibe. Mindent felér értelmével, — ez látszik rajta. De a konoksága az olyan, mint a száraz, rögös talaj, amely kipenderíti magából az ekét, vagy megszakadhat állat és gép, mert nem enged, hiába az erőlködés.

— Aztán a fiatalság is mind együtt lesz. Nem kell itt egyedül begubózni a tanyán — próbálja így megközelíteni a társam.

— Együtt!? Jó nekem így is. . . Eljön a meddő csecses asszony, jobb az, mint a fiatal! — és kacag, vagy legalábbis úgy tesz, mert látni lehet, egyre inkább vajúdik. Árad felé a szó, komolyan, bátorítóan. Tizenkilenc év gondolat- és érzésvilágának a „Szent Földnek” istenként imádott gyökereit szaggatjuk! Keserűen, csalódottan

figyel. Tartása nem olyan egyenes, mint volt az imént. És nem is hintáztatja magát a konyha tégláján. Köhint és szavát halkra fogja:

— Ide figyeljenek... Az lenne a kérdésem: báj az, ha magam gazdája akarok lenni? — és bártortalanul lesi válaszunkat. — Hát én ezt akarom.

Mondja, mondja mindazt, ami ki tudja mióta gyülemlik már benne. Hangja fájdalmasan meg-megcsuklik. Leül.

— A paraszt, ha megszületik rögtön arra gondol, mi lesz vele öregségére — maga elé meredten beszéli, mintha nem is nekünk mondaná. — Az apám tanította és neki is az apja mondta így...

A felnőtt, a sokat tapasztalt ember pontosságával beszél, őszintén. Szemei egyre homályosabbak, csak néha néz ránk. A mennyezettől mozgatja tekintetét a földig és vissza.

— A két ló!... — kiált fel, aztán derekából mintha kiesnének a csontok, meg-görnyed, elfehéredik és a vizespohár után nyúl.

Az őszi köd már bele-beleharap reggelenként az almafák lombjába. A nap rézegen kóborol. Rozsdásodnak és lassú méltósággal, szállingózva alá hullanak a pirosló jonathán fák levelei. Csupaszra vetkőznek a fák. Fiatalok szedik a gyümölcsöt.

A kisörökös most ér ide a kocsival.

Hajt a legény a fák között. Megállítja lovait a teli ládarengetegnél, s aztán leugrik a kocsiról. Rakodni kezd. Gyűlnek a ládák egymás tetején. Amikor indulni akar az almával megrakott szekérral, közelebb lépek és ráköszönök. Ő is köszönt és emlékei között keresgél, nem ismer meg nyomban. Csak néz, szólni nem tud. Bizonyára arra gondol „a fenéből is került ide ez az ember annyi év után?”

Jó szándékkal, mosolyogva kérdezem:

— Hát a csecses asszony?

Fülig pirul, de feltalálja magát.

— Elmúlt az is, együtt a cseléd étellel!

— Miféleivel?

— Hát a kisörökösséggel! — Úgy mondja, mint évtizedek sejtelmességébe burkolózott emléket.

Fogja a ládákat és még pakol a megrakott szekérral ezzel is jelzi, nem érdeklék már azok a dolgok, „miért kell ilyesmiről beszélni?”

Felül a bakra és visszapillantva kacsint:

— Szép mi? Mind exportképes! — Ostorával az almaszedő lányok felé mutat, — azok is exportképesek, de őket megtartjuk!

Halk szóval indítja a lovakat. Leheletfinom átlátszó por követi a kocsit. Lassan hajt, hogy az alma ne törődjön.